

Tabăra isihastă de la Sâmbăta de Sus

În ultima zi a stagiului de practică isihastă de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus (august 2011), Vasile Andru a răspuns la întrebările adresate de participanți. Întrebările au fost multe și felurite. Am selectat câteva din cele mai semnificative pentru lucrul nostru.

De la isihasmul „folcloric” la cel „niptic”

Întrebare: Ați definit trei aspecte ale isihasmului, prin trei termeni [unul nou, alți doi preluați din Tradiție]: folcloric, niptic, harismatic. Considerați că printre cursanții acestei tabere, este cineva care a depășit isihasmul „folcloric”?

Vasile Andru: Important este că ați reținut aceste clarificări – mai curând decât clasificări! – și că, aici, a crescut discernământul filocalic. Și vă puneți întrebarea, pe drept, cum este isihasmul adevărat și cum se poate face pasul spre isihasmul adevărat. Azi se face uz și abuz de termenul „isihasm”. Termenul s-a folclorizat. Este ca și cum ai spune: „Românul s-a născut isihast!”. Mulți dintre cei tentați de practica aceasta se află într-adevăr la stadiul unui isihasm folcloric... Dar dacă ești deja avizat, ești capabil de o altă abordare. Într-o zi vei afla dacă poți să faci pasul niptic, dacă poți să ceri de la îndrumător taina isihasmului niptic. Reamintim că părinții Filocaliei sunt numiți „niptici”, adică: cei care au dobândit trezvia și vederea în Duh.

Revenind acum la întrebarea de mai sus, iată răspunsul direct: consider că printre cursanții acestei tabere, sunt câțiva, foarte puțini, – aș zice: 1 din 15 – care ar putea cuteza pasul niptic!

Întrebare: Isihasmul „niptic” ar corespunde fazei a doua din cele trei ale urcușului mistic, ar corespunde fazei iluminative?

V.A.: Nu facem parcelări de acest gen ale „fazelor”, decât didactic vorbind. Între aceste faze nu există demarcații nete. Faza iluminativă este doar vestibulul stării unitive, sau pregustarea ei. Practic vorbind, isihasmul „niptic” este incifrat în modelul Grigorie Palamas. Iar isihasmul „harismatic” este ilustrat prin modelul Simeon Noul Teolog. În „taina personală” a unui sfânt se află, pentru ucenic, ceva care s-ar numi *metodă* (cuvânt care vine de la meta+hodos, drum).

„Strigarea prietenoasă a înțelepciunii”

Întrebare: *De ce ați ales tema acestui stagiu înfățișarea Părintelui Teofil Părăian? Este, după părerea dvoastră, cel mai reprezentativ pentru spiritualitatea monastică?*

V.A.: Este cel mai reprezentativ pentru sufletul meu, pentru lucrarea noastră. Eu cred că viața Părintelui Teofil este un „tratată criptic” despre dobândirea Raiului. Părintele Teofil este un mare înțelept. Eu îl pun pe primul loc într-o listă, de altfel restrânsă, a înțelepților acestui timp: prin profunzimea spiritului său și prin influența exercițiului în veac, prin fascinația ideilor sale, a imaginii sale – fascinație explicată prin harismă. După influența modelatoare, optimizatoare exercitată de dânsul, eu îl consider pe primul loc între înțelepții români din această vreme. Marii vindecători de suflete sunt rari în timpul nostru. Un reporter m-a întrebat la un interviu dacă pot să-i enumăr 100 de români *mari înțelepți*, așa cum se fac topuri cu 100 de mari bogați sau căpătuiți români! Și i-am răspuns că încerc să găsesc 20-25, nu 100. Și pe locul întâi îl așez pe Părintele Teofil Părăian. Locurile 2 - 9 sunt neocupate... iar pe locul 11, l-aș socoti pe Andrei Pleșu, iar pe locul 12 pe Irina Nicolau (trăia Irina Nicolau când a avut loc discuția aceasta)... Acum, înțelegeți că treaba cu topurile, cu ierarhizările, este un joc gazetăresc. Percepția valorilor se schimbă în timp, survin „revizuirii”, re-așezări mai drepte... Pe Teofil Părăian, ca putere a ideilor și a influenței modelatoare, l-aș așeza lângă Petre Țuțea, Emil Cioran, André Scrima, Mons.Vladimir Ghica. Veți întreba: Dar Părintele Arsenie Boca? Ei bine, Părintele Arsenie Boca este genul profetic, nu genul sapiențial. Dar Constantin Noica? Ei bine, Noica este filosof! Mai curând Rafail Noica este genul sapiențial, filocalic. Părintele Rafail nu crede în Filosofie, ci în Înțelepciune, în cultura Duhului. El zice: „Cultura filocalică este singura care nu duce spre cimitir!”... Pot cita între sapiențiali (cu influență modelatoare) și doi-trei dintre confrății scriitori din emigratie, pe Marian Popa, pe Theodor Damian de pildă. Mai sunt și unii mai puțin cunoscuți. Cum este Adriana Rosetti, româncă stabilită în Italia, modelatoare spirituală puternică. Revin la punctul de plecare. Așadar, de aceea l-am ales pe părintele Teofil: este un luminat, cu influență mare și în mediul laic, și un autor cu scrieri percutante. El a lăsat o artă de a trăi, un îndreptar de viață îmbunătățită. Un îndrumar spre Raiul „psihologic” care poate fi dobândit aici și acum.

Ce este Raiul?

Întrebare: *Părintele Teofil spunea: „Raiul este o așezare lăuntrică”. Dvoastră ne-ați spus la o prelegere: „Raiul este semenul meu”. Așadar, ce este Raiul?*

V.A.: „Raiul este o așezare lăuntrică”, firește. Definiția Părintelui Teofil este sumară, percutantă, dar și practică. Asta ar fi definiția „raiului psihologic”. O așezare sufletească: adică rezolvarea conflictelor lăuntrice, starea de eliberare din robia

păcatului. Să propunem și termenul „Raiul teologic”, adică abordarea din perspectivă teologică, așa cum rezultă din învățătura despre mântuire. Și aici tot Părintele Teofil ne spune cum stau lucrurile. Ne amintim că Părintele Teofil, de la început, a adâncit acest aspect al Raiului, soteriologic. Teza sa de licență se intitula *Soteriologia Noului Testament*, „adică învățătura despre mântuire așa cum se prezintă în Noul Testament”.

Au mai fost și alte definiții expresive ale Raiului. Grigorie Sinaitul spune: „Există două feluri de Rai: cel al simțurilor (*esthetos*) și cel spiritual (*noistos*); altfel spus, cel al Edenului și cel al harului”.

Când am spus „Raiul este semenul meu”, întâi am vrut să dau o replică „isihastă” la afirmația „existențialistă” a lui Jean-Paul Sartre care a spus „*L’Enfer c’est l’autre*”, adică *Infernul este Celălalt, este Semenul*. Poate că eu și Sartre am avut în vedere fiecare alt semen; căci există semeni și semeni, există cele patru categorii apocaliptice de oameni... Poate Sartre i-a avut în vedere pe semenii „nocentes” sau vătămătorii, agresivii; iar eu pe semenii „Iusti” sau dreptii (vezi *Apocalipsa*, 22:11). Sartre vorbea în numele victimelor războiului, al traumatizaților după războiul mondial. Dar, după vindecarea rănilor războiului, și mai ales după o experiență metanoică, descoperim alt semen, și spunem: „*Le Paradis c’est l’autre!*” Îl depășim așadar pe acel „*Homo homini lupus est*”, aforism adevărat din punct de vedere ontic, dar corectabil teandric... În fine, mai am în vedere și faptul, sau revelația, că după moarte, supraviețuirea mea sufletească, este ceea ce las în memoria semenului meu, ca ecou, ca emoție împărtășită.

Cine a fost Părintele Părăian?

Întrebare: *Părintele Teofil Părăian zice că nu știe să existe vreun isihast în România, și că nici el nu este! A fost sau n-a fost un isihast? A fost oare singurul isihast al acestor vremi? Cine a fost părintele Părăian?!*

V.A.: Părintele Teofil a fost un mântuit în timpul vieții. Și a avut conștiința că-i un mântuit în timpul vieții. A avut convingerea că „n-a ratat Raiul”. Despre isihasm, spunem că este o cale spre mântuire, dar nu este singura cale. Isihasmul este o cale pentru infim de puțini! Or există și o cale de mântuire pentru cei mulți, iar Părintele Teofil Părăian voia să dăruiască celor mulți. Calea cea mai roditoare este „urmarea poruncilor!” îmi spunea Părintele Petroniu, pe Muntele Athos, în 1997. Adică: și calea poruncilor conduce la *catharsis*, la *fotisis*, la *theosis*! Duce la vedere în Duh, la extaz, dacă este să vorbim de maximum râvnit. Părintele Teofil era un văzător în Duh, și a avut extaze. Așadar era la un nivel pe care și isihastul îl atinge, printr-o lucrare specială.

Când Părintele Teofil zice că-n România *nu există isihăști*, are în vedere că isihasmul ține totuși de mistică. Într-adevăr, nu știm să existe azi, la noi, mistici din aceia de altădată... Nu știm să existe cineva la măsura unui Palamas, sau a unui Sf. Simeon, sau a unui Serafim din Sarov. Chiar așa îmi zicea Părintele, într-un dialog din 1994, că nu există cineva la nivelul Serafim din Sarov... E drept, Sf. Serafim este irepetabil, este unic, zicea Părintele, dar el este și o „măsură”, facem din el unitate de măsură a nivelului mare! Cred că azi nu s-a schimbat nimic, adică pot spune: Nu știu să existe vreun isihast în România, și nici eu nu sunt... Iar dvoastră, inclusiv cei care veniți de ani de zile la Cercul de Practică Isihastă, să nu cumva să vă numiți isihăști, ci să vă numiți *râvnitori* (termen propus de Părintele Cleopa, preluat probabil din Sf.Pavel: “*ti proseuchi proskanterountes*”, adică: în rugăciune râvnitori / perseverenți).

Revenind la Părintele Teofil, voi spune că sunt indicii că el *dobândise rugăciunea inimii*, isihia. A avut și trăiri mistice, și extaze. Mistic este cel care a făcut definitiv trecerea de la simțuri la duh, or el făcuse aceasta. Mistic este cel ce iese cu totul din „lumesc” și stă în „cealaltă vreme a vieții”. Astfel era Părintele Teofil .

Specificul isihasmului

Întrebare: *Se pot face apropieri între practici meditative orientale și practica isihastă?*

V.A.: Nu facem asemenea apropieri. Există o deosebire capitală, și anume: asceții altor religii îl caută pe Dumnezeu; ascetul creștin, isihastul, îl caută pe Dumnezeu *prin Hristos*. Această căutare *prin Hristos* spune totul despre specificul isihasmului față de alte practici meditative. Ar putea exista relații, dar numai de asceză „exterioară”. Dar în asceza *interioară*, esențială, specificul isihasmului îl arată diferit de alte practici, în afara oricăror asemănări: realizarea ascensiunii spirituale *prin Hristos*. Nu căutați asemănări și nu vă raportați la alte practici. Mai ales acum, când am precizat specificul practicii noastre. André Scrima, perfect avizat în materie (pentru că făcuse și Rugăciunea inimii, dar făcuse și un doctorat în filosofia Vedanta, în India) spunea că este hazardată și fără acoperire afirmația că „isihasmul ar fi o yoga creștină”. La fel acum, în cunoștință de cauză, spun că este greșită afirmația că isihasmul ar fi o yoga creștină. Când cercetătorii occidentali fac afirmația aceasta, că isihasmul ar fi yoga creștină, evident, ignoră total diferența pe care v-o semnalăm mai sus, ignoră esența isihasmului. Sau poate ei folosesc comparația aceea hazardată ca pe o figură de stil, ca pe o metaforă. Adică își închipuie că, în plan metaforic ar putea fi scutiți de responsabilitate!

Concepții creștine versus metempsihoză

Întrebare: *Care este părerea dvoastră despre reîncarnare? A fost [teoria reîncarnării] eliminată la unul din sinoadele ecumenice?*

V.A.: Cred că reîncarnarea este un mit. Nu o realitate. Unii o înțeleg ca pe un fel de clonare „sauvage”, a unor exemplare umane de altădată, mereu ilustre... niciodată obișnuite! Unii au superstiția asta din conformism cultural (asiaticii), alții din lene intelectuală, alții din amăgiri heraldice vicioase, alții din teribilism. Aveam un coleg, Cezar Ivănescu, mare poet român, mutat la Domnul la 67 de ani. El îmi zicea că este reîncarnarea lui Iulius Caesar! L-am întrebat: „Adică ești o clonă spontană a lui Iulius Caesar, împăratul? o clonă apărută la Bârlad?” El răspundea aspru: „Reîncarnare, nu clonă!” Întrebam: „Adică e vorba de identitate de destîn, înzestrare mentală, coeficient de creativitate?” Cezar Ivănescu făcuse și box la viața lui, adică avea și spirit războinic... Dar cu mine, Cezar era numai filosof, până în ultima zi, deși în ultimul său an de viață a fost vehement cu mulți confrăți. Cred că părerea sa cu reîncarnarea lui Iulius Caesar voia să fie o șocare a confrăților, că poetul prieten avea și mult umor!

Acum vă mai spun că până și Dalai Lama admite note de relativizare la doctrina reîncarnării! Întrebat dacă are vreun argument concret că el este reîncarnarea precedentului Lama, a răspuns cinstit că nu, nu are nici un argument, nici fizic, nici vizionar! L-am întrebat într-o zi pe Valeriu Popa: „Ați avut vreo revelație proprie despre reîncarnare, sau ați preluat o informație din cărți?” Mi-a răspuns: „Am preluat teoria asta de la Scarlat Demetrescu!” *Voilà*. Așadar, repet, cred că teoria asta este *un mit* și probabil, ține de neputința de a înțelege unele coincidențe naturale; sau dificultatea de a citi înscrisuri genetice ale evenimentelor inimii...

M-ați întrebat dacă teoria reîncarnării a fost eliminată la vreun sinod ecumenic. Da, la un sinod ecumenic s-a tranșat net cu doctrina reîncarnării, mai bine zis cu doctrina metempsihozei, că grecii aveau varianta lor proprie la tema asta. “Metempsihoza”, la greci, corespunde cu “reîncarnarea” la indieni. Până în secolul VI, teologii creștini au admis metempsihoza, pentru că mulți din ei aveau o cultură filosofică greacă, din școală. (Ne amintim că până și Vasile cel Mare, în sec.IV, zicea într-o scrisoare către Eustațiu Sevastos: “Mulți ani i-am pierdut în deșertăciune și aproape toată tinerețea am trudit în zadarnică osteneală în dobândirea Filosofiei...iar apoi m-am trezit ca dintr-un somn adânc, privind minunata lumină a Evangheliei”...). Așadar, primii teologi greci aveau și o vastă cultură filosofică și mitologică. Concepțiile metempsihozei veneau din pitagoreism și din orfism: despre migrația sufletelor în alte trupuri, în vieți succesive, pentru a atinge perfecțiunea. Vedeți din aceasta că metempsihoza, precum și reîncarnarea, sunt un fel de darwinism primitiv...

În secolul VI, la Sinodul al 5-lea ecumenic, s-au separat net concepții creștine de cele necreștine. Biserica a avut atunci clarviziune și logică, părăsind un concept mitologic, care concept, în plan practic, diminua lucrarea Mântuitorului, lucrarea mântuirii.

Astăzi, cei care mai cochetează cu reîncarnarea-metempsihoză, sunt cei chiulangii la mântuire, și corigenți la genetică... De altfel, tot ateismul multor intelectuali de azi este lenea de a-L cunoaște pe Dumnezeu/

Rugăciunea „lucrătoare” și cea „văzătoare”

Întrebare: *Am înțeles că starea iluminativă este accesibilă multor râvnitori, cel puțin aspectul care se numește „iluminarea naturală”? Când survine aceasta?*

V.A.: Mai întâi, lucrați! Și, la timpul său, o să vedeți. Să renunțați la o mitologie a iluminării, indiferent ce sorginte are. Învățați sensul filocalic al iluminării, zisă *fotisis*. Sf. Pavel folosește termenul *fotisthentas* („cei care au fost iluminați”), cu explicația imediată: *genethentas pneumatos aghiou* („s-au făcut părtași Duhului Sfânt”). Termenul filocalic pentru „iluminare” este „vedere în Duh”. Mai este mult până acolo... Taina „rugăciunii văzătoare” nu se dezvăluie lesne. Pentru cei mulți există o altă cale spre *fotisis*: taina euharistiei, care este metanoică, iluminativă.

Întrebare: *Oricine poate face practică isihastă?*

V.A.: Întâi, faceți distincție între „rugăciunea de toată vremea pentru paza minții” și, cazul special, „rugăciunea isihastă” (pentru schimbarea minții, pentru metanoia). Amândouă folosesc același stih, adică aceeași formulă, Rugăciunea lui Iisus.

Rugăciunea de toată vremea (pentru paza minții) o poate face oricine, oriunde, oricând. Însă practica isihastă (pentru schimbarea minții, pentru *fotisis*, *kenosis*, *theosis*) nu o face oricine și nu se face oriunde, oricum nici oricând; ea are o destinație mistică și pune probleme speciale. Reamintesc două din condițiile necesare celui care primește îngăduința să practice: *angajarea totală pe această cale*; și *despățimirea*. Și totul cu îndrumare.

Întrebare: *Ne putem concentra pe bătăile inimii, bătăi care se răresc la un moment dat când repet stihul isihast?*

V.A.: Lăsați inima în pace, să-și facă lucrul ei. Repetați stihul isihast după pravila destăinuită la această fază, adică la faza „rugăciunii lucrătoare”. Cât despre modul de

a face „coborârea minții în inimă”... Unii au aflat cum se realizează practic „coborârea minții în inimă”, și cât loc/timp se acordă acestei faze în rugăciunea lucrătoare. Despre aceasta, recomandările sunt *personale*, nu colective. Repetăm: totul cu îndrumare.

Întrebare: *Este îngăduit ca, în timpul Liturghiei, eu să spun rugăciunea inimii?*

V.A.: De ce s-o spui? Din exces de zel? Sau pentru că moțâiești și nu participi cu toată inima la Liturghie? Sau că îți zboară gândurile în altă parte? Sau pentru că ți-e lene de lungimea Liturghiei și te mai înviorezi cu *noera proseuche*? Am răspuns așadar printr-o serie de întrebări retorice. Și acum, un răspuns direct, pentru cazul celui ce întreabă: Dacă te-ai angajat în lucrarea isihastă, spui rugăciunea inimii doar în „chilia” ta, acasă, o durată de timp stabilită de îndrumător, zilnic, la o oră ferm respectată. Iar la Liturghie, participi cu toată făptura, ascuți cu toată atenția („Credința vine prin auz!”, zicea un Părinte.) Numai dacă se va întâmpla cândva să faci pasul spre *fortis*, spre „dobândirea rugăciunii” (stadiu mistic), atunci rugăciunea nu te va părăsi în orice loc te vei afla. Sau cum spune Grigorie Sinaitul: „Cine a dobândit rugăciunea minții, are și liturghia, are și toată pravila bisericii tot timpul”. (Filocalia, vol. VII).

În lume și la pustie

Întrebare: *Care este părerea dumneavoastră, cu privire la accesul femeilor pe Sf. Munte Athos... Când vor avea și ele acces pe Athos?*

V.A.: Frumusețea femeilor îi tulbură pe asceți... Spunea un ascet de la Athos: „Dacă ar veni femei aici, două treimi dintre noi s-ar duce după ele și s-ar însura!”... Așa că, lăsați în pace Athosul, vă rog. Dar să afle femeile că există și o insulă mistică a femeilor: Kalymnos. Sunt acolo numai mănăstiri de măicuțe. Dar este o mare încercare că, acolo, sunt îngăduiți pelerini bărbați; că și ascetele se tulbură de dâșii. De aceea, Kalymnos nu poate deveni o insulă isihastă, cum râvnește mitropolitul Dodecanezului... Într-un an, mitropolitul Dodecanezului m-a invitat să fac practică isihastă cu călugărițele dintr-o mănăstire din Kalymnos... Erau foarte râvnitoare, mâncau isihasm pe pâine... Mitropolitul ar vrea să facă din Kalymnos replica feminină a Athosului. Dar insula s-a lumit, nu are izolarea Athosului. Și totuși, nu se știe ce va aduce viitorul.

Întrebare: *În aceste zile, la Sâmbăta de Sus, am trăit după îndreptarul de viață al Părintelui Teofil, minunat. A fost simplu, că eram într-o mănăstire. Oare se poate trăi astfel și la București? Sau numai la pustie?*

V.A.: Pustia se lumește și lumea se pustiește... Arhimandritul Roman Braga zicea că „adevărată PUSTIE, astăzi, numai la New York mai găsești!” Așa că, dacă nu veți reuși trăirea filocalică la București, duceți-vă la New York!